

СОЦІОДИНАМІКА

Руслан САВЧИНСЬКИЙ

ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ ЗДАТНОСТІ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ЕСКІЗ

Ruslan Savchynskiy

DYNAMICS OF SOCIAL SPACE
IN THE CONTEXT OF ABILITY
TO PERMANENT DEVELOPMENT:
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL
SKETCH

The article deals with the sociology of social change and sociodynamics problem fields. Basic sociological theoretical and methodological approaches of interpretation and study of social change are described (by P. Sztompka). Specified the categories of social environment and social system as a social space possible states. On the basis of the synthesis of P. Bourdieu, P. Sztompka and N. Luhmann theories, author proposed a sketch-model of the social space, and the mechanisms of its sociodynamics.

Keywords: sociodynamics, evolution, society, social space.

© Р. САВЧИНСЬКИЙ, 2015

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 6 (126), 2015

Проблематика соціодинаміки закладена в «геном» соціології від самого початку, коли О. Конт розділив запропоновану ним нову науку — «соціальну фізику» (соціологію) — на «соціальну статику» та «соціальну динаміку». Подальший поступ соціологічного знання / дискурсу запропонував широкий перелік інтерпретацій, візій та схем щодо динаміки соціального виміру буття.

Для окреслення палітри підходів та рівня розробленості запропонованої проблематики у соціології звернемося до їх «структурування» у «три великих бачення історії» П. Штомпкою [8, с. 135—265].

Еволюційні теорії об'єднують підходи, які беруть свій початок від позитивістського «організмичного» уявлення про будову суспільства, відповідно до якого основою соціальних змін є концепція «росту». На відміну від біологічного еволюціонізму (фокусується на стохастичних мутаціях окремих видів під впливом екзофакторів), соціологічний еволюціонізм є теорією онтогенезу, тобто розглядає розвиток суспільства / всього людства як єдиного цілого, що поступово і неухильно «розкриває» свій внутрішній потенціал. Розвиток (еволюція) є направленим процесом — від примітивних форм до розвинутих, його траєкторія в більшості випадків є лінійною та проявляється у послідовності стадій чи фаз. Засновниками соціологічного еволюціонізму є О. Конт (ідеалістична концепція еволюції), Г. Спенсер (натуралістична концепція еволюції), Л. Морган (матеріалістична концепція еволюції), Е. Дюркгайм (соціологічна концепція еволюції), Ф. Тьоніс (еволюція без прогресу), Л. Уорд (еволюція еволюції). В першій половині ХХ ст. еволюційні теорії зазнали значної критики в першу чергу через заперечення його базових положень, які не витримували емпіричних ревізій в умовах ускладнення соціальних процесів. Проте в 50-х рр., спираючись вже не на філософсько-історичні, а на емпіричні дисциплінарні засади, постає неоеволюціоністична школа. Підхід реконструюється з еволюціоністичного власне в еволюційний і фокусується вже на процесах змін в окремих цивілізаціях, культурах, спільнотах, а не людства в цілому, з дослідницькою програмою, орієнтованою на пояснення та виявлення причинних механізмів еволюції, а не її спрямованості та стадійності. Основними представниками неоеволюціонізму є Г. Ленські і Ж. Ленські (еколого-еволюційний підхід), Т. Парсонс (теорія диференціації). Після Другої світової війни окремою експлікацією неоеволюціонізму стають теорії модернізації та

конвергенції, спрямовані на розкриття механізмів руху «слаборозвинутих» країн з периферії в центр розвинутого світу. Траекторія руху визначалась поділом людства на «три світи»: країни «першого світу» — розвинуті індустріальні країни (США, Західна Європа, Японія тощо); країни «другого світу» — авторитарні соціалістичні суспільства; країни «третього світу» — постколоніальні суспільства Півдня і Сходу, більшість з яких перебуває на доіндустріальній стадії. Класичні теорії модернізації розглядають контрасти між «першим» та «третім світом», а теорії конвергенції (поряд з теоріями посткомуністичного переходу) розглядають розриви між «першим» і «другим світом». «Золотим віком» обох теорій були 50—60-ті роки. В 70—80-ті, в першу чергу внаслідок неуспіху інституційного способу модернізації країн «другого» та «третього» світів, ці теорії піддаються жорсткій критиці і ревіталізуються у руслі соціокультурного підходу, починаючи з другої половини 80-х та початку 90-х рр. як теорії неомодернізації та неоконвергенції. Основними представниками цих напрямків є М. Леві, Е. Хаген, Т. Парсонс, Н. Смелзер, Д. Лернер, Д. Аптер, Ш. Айзенштадт, К. Керр, С. Гантінгтон, У. Ростоу та інші.

Теорії циклів заперечують лінійність історії і наголошують на можливості повернення суспільств до попереднього стану. Тобто соціальний розвиток відбувається скоріше по колу, а не по прямій. Частина дослідників вважає, що циклічною є історія всього людства, і бачать її як зміну цивілізацій. Найбільш помітними представниками цивілізаційного підходу є М. Данилевський, О. Шпенглер, А. Тойнбі.

Окремо слід виділити теорію «циркуляції еліт» В. Паретто. Він вважав, що суспільство як система проходить ряд циклів, які повторюються — рівновага, дестабілізація, втрата рівноваги і нова рівновага. Сам стан системи, а отже соціальні та історичні зміни, визначаються циклічною зміною еліт (сходження, занепад, заміна), які мають владу на встановлення «порядку денного» всієї системи.

П. Сорокін у своїй праці «Соціальна і культурна динаміка» пропонує концепцію історичних змін як послідовність «соціокультурних флуктуацій». Як зазначає сам автор, соціокультурні флуктуації — це повторювані процеси в соціальному та культурному житті та історії людства. Центральним принципом такої соціодинаміки автор вважає зміну домінуючих

типів культурного менталітету та культурних систем, а саме циклічність виділених ним культур: умоглядної, ідеалістичної та чуттєвої.

Дещо особно стоїть багатомірна теорія творення історії К. Маркса. З одного боку, вона виписана в логіці еволюціонізму та спирається на уявлення про лінійність розвитку та можливість прогресу, на шляху до досягнення якого потрібно пройти ряд стадій. З іншого, історія створюється в результаті системи складних взаємодій людських дій та структурних умов (класових поділів та суспільно-економічних формацій) і є продуктом [хоч несвідомої], але діяльності людини. Як зазначає П. Штомпка, історичний матеріалізм Маркса забезпечує зв'язок між традиційною та сучасною теорією соціальних змін: «Маркс все ще припускав, що існує історична доля, але вважав, що її творять не Боги, Духи чи Провидіння, а самі люди» [8, с. 228].

В кінці ХХ ст. домінантними щодо пояснення соціальних змін у соціології стали теорії «творення та відтворення» соціальної реальності. Вони поділяються на два основні підходи: теорію дії (діяльності) та історичну соціологію.

Появі цих теорій передувала критика самої концепції розвитку, росту та історичного процесу як такого. Зокрема К. Поппер заперечує «історизм» в соціальних науках, вважаючи, що немає універсальних принципів історії, що вона є унікальним процесом, який не піддається повторенню. Р. Нісбет критикує еволюціонізм та історичний матеріалізм за симулякривність та фаталізм «метафори росту», вважаючи, що соціальні зміни є неперервними, конкретними та зовнішньо детермінованими. Ч. Тілі «застарілим» об'єктивістсько-лінійним теоретичним схемам протиставляє бачення суспільства як нової якості цілісності, зі складною динамічною структурою, яка характеризується множиною процесів соціальних змін. І. Валерстайн наголошує на непридатності в умовах глобалізації тих концепцій розвитку, які були опрацьовані в попередні періоди. Автор аргументує свою думку тим, що суспільства вже більше не є ізольованими національними державами, що «еволюціонують» за своїми «внутрішніми» законами. Головну роль в історичній динаміці починають відігравати наднаціональні, глобальні фактори.

На фоні критики «традиційних» інтерпретацій соціальних змін у руслі еволюціонізму та циклічних

підходів виникає новий напрям, в межах якого центральне місце в історичному процесі посідають індивідуальні та колективні агенти (суб'єкти), а фокус досліджень зміщується на розкриття механізмів за допомогою яких останні створюють та відтворюють соціальну реальність. *Суспільство постає як самовідтворюваний феномен*, відповідно зміни мають внутрішнє походження і відбуваються за моделлю самотрансформації. Соціальні дії агентів і структур, в контексті яких вони відбуваються, є взаємозалежними та є взаємно-одночасно і продуцентами, і продуктом. Найпомітнішими теоріями в межах діяльнісного підходу є концепція морфогенезу У. Баклі, теорія активного суспільства А. Атцони, теорія структурації Е. Гіденса, теорія систем правил Т. Бернса, теорія морфогенезу М. Арчер, роботи А. Турена, М. Крозьє, Е. Фрідберга та ін.

Історична соціологія є доволі «молодим» теоретико-методологічним напрямом, в межах якого *суспільство розглядається як історичний процес*, відповідно, воно має свою «історію», і для розуміння того чи іншого суспільства потрібно здійснити соціологічний аналіз конкретних історичних процесів, проблем, подій тощо. Соціологія не повинна «втікати» лише в сьогодення, але й враховувати історичний контекст. Роботи, виконані в цьому методологічному напрямку, належать передовсім Н. Еліасу з його фігуративною соціологією, Ф. Абраме з його проектом «історичної соціології», Ч. Тілі з його спробами об'єднати соціологію та історію, К. Ллойд та його «історичний структуралізм» та інші.

Слід зазначити, що окреслене проблемне поле в найзагальніших обрисах має дві основні інтерпретації, які описуються категоріями «соціальні зміни» та «соціальний розвиток». Поняття «соціальні зміни» фіксує факт змін, безвідносно до їхньої направленості. Поняття «соціальний розвиток» окреслює процеси змін або в контексті удосконалення, переходу на «якісно» новий рівень, або ж в контексті «руху назад», повернення в попередній стан, регресу. У вимірі прикладної соціології ця ситуація розгортається в питання щодо того, чи соціологія є лише «діагностичним інструментом» та рефлексивним знанням, чи претендує на соціоінженерну функцію відносно об'єкта свого дослідження. Додатково вирішення потребує проблема показників змін / розвитку соціальних систем.

З методичної та емпіричної позицій дискусійними залишаються питання діалектичної взаємодії ендо- та екзофакторів у змінах чи розвитку соціальних систем (чи взаємовплив систем нижчого та вищого порядків). Додатково, в межах постмодерного світогляду на плінну сучасність (за З. Бауманом [1]) відкритими залишаються питання встановлення меж соціальних систем, їхньої «кінечності».

Теоретико-методологічні та ідеологічні засади. Концептуально визначимо об'єкт та предмет нашого дослідження, розглянувши окремі теорії, які, на наш погляд, дають змогу сфокусуватися на вище окресленій проблемній ситуації.

Нова, постмодерна соціальна реальність поставила на порядок денний питання переосмислення поняття суспільства та його будови. Більшість представників сучасних течій соціології погоджуються на тому, що суспільство стає «текучою субстанцією» [1], з більш складною та більш динамічною будовою, є носієм нових «родових» ознак (наприклад, як суспільство інформаційне [9], суспільство ризику [2], суспільство споживання [3] тощо), а в умовах глобалізації поступово «розчиняються» його межі (в першу чергу як національних суспільств). У нашій методологічній схемі звернемося до переосмислення концепту суспільства П. Бурдьє в його теорії соціального простору [4]. Соціальну реальність (суспільство) автор інтерпретує через мережу невидимих зв'язків (соціальних відносин), які в результаті утворюють простір, що складається з зовнішніх стосовно одна до одної позицій, що характеризуються взаємними співвідношеннями. Простір має подвійне структурування: по-перше, існує первинне об'єктивне структурування — соціальними відносинами, які об'єктивуються в розподілах різноманітних ресурсів (капіталів) як матеріального, так і нематеріального змісту; по-друге, соціальна дійсність, структурована уявленнями агентів про ці відносини (габітусом), в межах яких вони (агенти) здійснюють зворотній вплив на первинні об'єктивні структури (через соціальні практики). Зазначена діалектика відображає процес інтеріоризації/екстеріоризації, що зв'язує об'єктивні і суб'єктивні (інкорпоровані) структури соціального простору. Для того, щоб сукупність усіх соціальних відносин не була аморфно-структурованим соціальним простором П. Бурдьє вводить поняття «поля». В ре-

зультаті соціальний простір постає як: 1) абстрактний та 2) багатовимірний, 3) утворений нескінченною кількістю функціональних полів та позиціями агентів, розміщених цих у полях. Поле — це відносно «автономна» частина соціального простору, у межах якої відбувається «галузева» взаємодія агентів, основною метою якої є перерозподіл ресурсів (капіталів), довкола яких вибудовується логіка відтворення цього поля. Відносна «автономність» соціальних полів означає наявність їх перетинів та «зон взаємодії» в соціальному просторі.

П. Штомпка [8, с. 267—275] пропонує свою схему опису соціальної реальності, яка, на наш погляд, є більш методологічно стрункою. По-перше, автор структурує соціальну реальність на два рівні: рівень індивідуальностей (індивіди та групи, які є суб'єктами) та рівень тотальностей (абстрактні, конструйовані спільності такі як суспільство, культура, цивілізація тощо, які є соціальними структурами). По-друге, автор розрізняє два способи існування соціальної реальності: 1) як потенційної можливості (можливості, задатки, особливості, ресурси, як «насінина» майбутнього системи); 2) як дійсності (процеси змін, дія, поведінка, як прояв «життя» системи). Перетин рівнів та способів існування соціальної реальності утворює її «базову» будову (див. схему 1) [8, с. 269].

	Потенційна можливість	Дійсність
Тотальність	Структура	Операція
Індивідуальність	Агент	Дія

Схема 1

Рівень тотальностей є динамічно емерджентним (що неочікувано виникає) відносно рівня індивідуальностей. Кожен рівень є самодостатнім, хоча між ними існує взаємовплив. Цей взаємовплив здійснюється в особливому «інтерфейсі», який формує середній рівень соціальної реальності. Виділення цього «проміжного рівня» є особливістю підходу П. Штомпки до питання дуальності структур. Надіндивідуальні та індивідуальні структури в результаті ані аналітично не розділяються, ані взаємно не зводяться, а отримують окремий простір своєї взаємодії, яка і визначає подієвість соціальної реальності (див. мал. 2) [8, с. 275]. Саме на цьому рівні відбувається самовідтворення суспільства (соціального становлення).

Схема 2

Схема, запропонована П. Штомпкою, передбачає «тотальну» дуальність та діалектику соціальної реальності. «Вертикальну» між структурами та агентами, оперуванням структур та діями агентів, які відтворюють реальність через діяльність та практики відповідно. «Горизонтальну», як мобілізацію агентів і здійснення дій, які, в свою чергу, формують агентів; розкриття структур в операціях, які, в свою чергу, будують структури; ементуалізація діяльності в практиках, які організують діяльність агентів.

Розглянуті теоретичні положення П. Штомпки та П. Бурдьє в сумі дають достатньо повне концептуальне уявлення про структуру та внутрішню неоднорідність соціальних систем. Проте не дають відповіді на запитання щодо їхніх меж, а отже, зв'язку з системами вищих порядків. В цій ситуації доцільним вважаємо розглянути положення, розроблені в межах теорій соціальних систем, зокрема теорію самореферентних систем Н. Лумана. У своїй праці «Суспільство суспільства» [5] Н. Луман розглядає суспільство як самореферентну систему. Система ж, на думку автора, є тим, що здатне відрізнити себе від зовнішнього середовища й відтворювати цю межу. Особливістю підходу Лумана є те, що основними елементами системи (суспільства) він бачить комунікації (як значеннєвий самореферентний процес з трьох елементів: повідомлення, інформація, розуміння). Саме в процесі комунікації, як структуро-генеруючої одиниці, відрефлексовуються межі системи, її відділення від середовища. Це, в свою чергу, також означає, що будь-який зовнішній вплив на систему відрефлексований в самій системі. В результаті суспільство є комунікативно закритою системою, системою смислової комунікації, а остання відтворює саму себе.

Фундаментальний мотив всієї луманівської методології: повернення або входження опису предмета в сам предмет опису. Не предмет, а його опис, його

тематизація, тобто його комунікація, є головним соціальним фактом. Відповідно, особливістю цього підходу є й те, що суб'єкти вже є не елементами системи, а елементами середовища, і можуть бути представлені лише комунікативно.

Автор теж вважає, що, з огляду соціальних змін чи розвитку, система має здатність до самовідтворення. Одним з центральних понять в теорії систем Лумана є аутопоезис — це така організація, яка є своїм «власним станом», тобто продуктивною взаємодією компонентів системи, результатом якої є саме ці компоненти. Тобто суспільство є самоорганізованою системою, проте ця саморегуляція є не механістичною (як, наприклад, в Парсонса) а саморефлексивною. Так, порядок в суспільстві (системі комунікацій) знаходиться (спостерігається, відтворюється, конструюється) підсистемами комунікації (одією з яких є і соціологія). Аутопоезис означає можливість відтворення системних елементів та відношень всередині самої системи, здатність системи самоконструюватись.

Окреслені теоретичні візії щодо саморозвитку систем можна об'єднати ідеологічною канвою. Самореферентний, самовідтворюваний, самоконструйований характер змін у системі може мати спільним знаменником розуміння свободи вибору (волі) в лібертаріанській та ліберальній філософській інтерпретації (Дж. Локк, Дж. С. Міль, А. Сміт, А. де Токвіль, Ф. фон Гайєк, А. Ренд, М. Ротбард, Р. Нозік та ін.), як протиставлення детермінізму вибору. В загальних рисах її зміст можна звести до того, що кожен суб'єкт має свободу вибору в своїх діях, до тих меж, де ця свобода порушує свободу інших суб'єктів. Моральним імперативом такого обмеження є відповідальність суб'єкта щодо інших.

Ідея саморозвитку системи може бути також доповнена ідеологічною концепцією сталого розвитку — необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь [6]. Класична інтерпретація цієї концепції передбачає знаходження балансу між трьома основними сферами суспільства: економічної, соціальної та еколого-інвайроментальної. На нашу думку, гармонізація та пошук балансів можуть бути поширені на всі елементи соціальної реальності.

Методологічна схема-ескіз. Спробуємо виділити та узагальнити окремі положення в межах розглянутих теоретико-методологічних схем. Ці поло-

ження будуть використані для концептуалізації власної моделі соціодинаміки соціальних систем (схема 3).

Інтерпретація соціальної реальності П. Штомпкою передбачає виділення її двох взаємообумовлених станів: потенційного та дійсного. В теорії систем Н. Лумана цей теоретичний наратив передбачає, що соціальні системи є самі для себе середовищем, яке в процесі комунікації «закривається» в систему, визначивши свої межі. Ми пропонуємо об'єднати ці два бачення соціальної реальності, окресливши останню як соціальний простір згідно П. Бурдьє. Сам простір в «стані потенціалу» є соціальним середовищем, яке як «дійсність» (соціальні практики як прояв подієвості) структурується в соціальну систему. Ці два стани соціального простору визначають дуальність найвищого порядку.

Соціальний простір (у двох його проявах) є структурованим «вертикально» та «горизонтально». Об'єднавши схеми структурування П. Бурдьє та П. Штомпки у «вертикальному» вимірі, виділимо рівень соціетальних структур та рівень суб'єктних структур, а у «горизонтальному» — систему взаємопов'язаних соціальних полів, як соціально-об'єктивованих (ресурсних), так і соціально-конструйованих (дискурсивних) під-полів, які теж перебувають в логіці дуальних структур.

З позицій соціальних змін соціальний простір є самовідтворюваною системою (аутопоезис за Н. Луманом, соціальне становлення за П. Штомпкою, структурація за Е. Гіденсом та ін.), яка володіє характеристиками суб'єкта, наділеного свободою вибору. Саморефлексія задає межі простору.

З огляду динаміки соціального простору визначимо такі базові теоретико-методологічні положення:

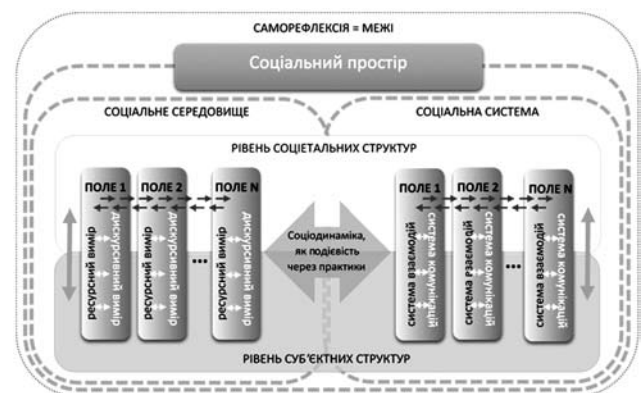

Схема 3

• Соціальний простір є динамічним феноменом, який має дуальну діалектичну (двоєдину) природу. Він одночасно є як багатовимірним, багаторівневим, мультикомпонентним соціальним середовищем, так і соціальною системою, яка експлікується з «потенціалу» соціального середовища, яка, своєю чергою, змінює останнє;

• Соціальне середовище як набір елементів є одночасно і наслідком, і потенційною можливістю (умовами) його експлікації у соціальну систему. Основними елементами соціального середовища є соціальні поля (ресурсні та дискурсивні) та суб'єкти (актори, групи, організації тощо). Спрощуючи теоретичні припущення, зміст та конфігурація елементів соціального середовища, збільшується контекст динаміки соціального простору;

• Соціальна система є системою, основними елементами якої є механізми взаємодії (соціальні практики = взаємодії та комунікації, як прояви подієвості = соціодинаміки), експліковані в «умовах» соціального середовища. Знову ж таки, спрощуючи теоретичні припущення — соціальна система є «більше змістом» динаміки соціального простору;

• Отже, соціальний простір як дуально-діалектичний феномен «замкнений сам на себе». Іманентною властивістю простору є здатність до саморозвитку та саморефлексії. Така «замкнутість» дає змогу висунути припущення, що відслідковування «динаміки» діалектики змісту системи (механізмів взаємодії та комунікації) та контексту соціального середовища (елементів простору, в якому функціонує і які відтворює система) може бути самодостатнім механізмом діагностики як стану, так і розвитку соціального простору;

• Діагностичним маркером «розвитку» соціального простору є його здатність до сталого розвитку. Ця здатність є «внутрішньою функцією пошуку системи балансів». Це положення близьке до позиції соціально-культурного антрополога А. Редкліфа-Брауна [7], який зазначав, що спільне функціонування соціальних структур повинно передбачати достатню узгодженість та гармонію. Функцією будь-якого явища є спосіб його дії чи впливу, спрямованого на підтримку всієї системи в здоровому стані. Пошук конкретних зон та індикаторів балансів через накладання «ідеологічної рамки» є полем для подальших наукових пошуків. Іншим показником «сталості розвитку» як на рівні

всього соціального простору, так і на рівні структурних компонентів є вимір суб'єктності: спроможність та здатність діяти.

Отже, динаміка соціального простору є послідовністю діалектичного взаємовизначення соціального середовища та соціальної системи, в межах якого «розвиток» є «самовідтворенням», що базується на «свободі волі». «Розвиток» експлікується через збереження / посилення системної функції «здатності до сталого розвитку» — система внутрішніх балансів та рівень суб'єктності.

Подальші дослідження в запропонованій концептуальній рамці, на нашу думку, слід зосередити на концептуалізації та «розкритті» структурних елементів соціального простору, на пошуку схем баланс-індикаторів його здатності до сталого розвитку, розробці валідних та надійних методик діагностики його соціодинаміки.

1. Бауман З. Плинні часи: життя в добу непевності / З. Бауман ; перекл. з англ. Антона Марчинського ; наук. ред. Юлія Ємець-Доброносова. — Київ, 2013. — 176 с.
2. Бек У. Общество Риска. На пути к другому модерну / У. Бек ; пер. с нем. В. Седельника и Н. Федоровой ; послесл. А. Филиппова. — Москва : Прогресс-Традиция, 2000. — 384 с.
3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр. — Москва : Культурная революция, Республика, 2006. — 269 с.
4. Бурдьё П. Социальное пространство: поля и практики: пер. с фр. / П. Бурдьё ; сост., общ. ред., пер. и послесл. Н.А. Шматко. — Санкт-Петербург : Алетейя ; Москва : Институт экспериментальной социологии, 2005. — 576 с.
5. Луман Н. Общество общества : в 2-х т. / Р. Луман. — Москва : Логос, 2011. — 1280 с.
6. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.): пер. з англ. — Київ : Інтелсфера, 2000. — 360 с. — (2-ге вид.).
7. Редкліфф-Браун А.Р. Структура и функция в примитивном обществе. Очерки и лекции / А.Р. Редкліфф-Браун. — Москва : Восточная литература РАН, 2001. — 304 с. — (Пер. с англ.).
8. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка ; пер. с англ. под ред. В.А. Ядова. — Москва : Аспект Пресс, 1996. — 416 с.
9. Castells M. The Information Society and the Welfare State: The Finnish Model / M. Castells, P. Himanen. — Oxford : Oxford University Press, 2002. — 200 p.

Руслан Савчинський

ДИНАМІКА
СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ
В КОНТЕКСТІ ЗДАТНОСТІ
ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ЕСКІЗ

Розглядається проблемне поле соціології соціальних змін та соціодинаміки. Розкрито основні соціологічні теоретико-методологічні підходи інтерпретації та дослідження соціальних змін (за П. Штомпкою). Уточнено категорії соціального середовища та соціальної системи, як можливих станів соціального простору. На основі синтезу положень П. Бурдьє, П. Штомпки та Н. Лумана, запропоновано авторську модель-ескіз соціального простору, та окреслено механізми його соціодинаміки.

Ключові слова: соціологія, еволюція, соціодинаміка, соціостатика.

Руслан Савчинский

ДИНАМИКА
СОЦИАЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА
В КОНТЕКСТЕ СПОСОБНОСТИ
К ПЕРМАНЕНТНОМУ РАЗВИТИЮ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ ЭСКИЗ

В статье рассматривается проблемное поле социологии социальных изменений и социодинамики. Описаны базовые социологические теоретико-методологические подходы интерпретации и исследования социальных изменений (за П. Штомпой). Уточнены категории социальной среды и социальной системы, как возможных состояний социального пространства. На основе синтеза положений П. Бурдьё, П. Штомпки и Н. Лумана, предложена авторская модель-эскиз социального пространства, а также обозначены механизмы его социодинамики.

Ключевые слова: социодинамика, эволюция, общество, социальное пространство.